

ارزیابی رابطه بین مؤلفه‌های مالکیت، خصوصیات هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه بنگاه‌های بورسی

سید علی درافشان^۱ | سید محمود محمودی^۲ | محمد شوقی^۳ | رضا عباسیان^۴

۱

سال اول

بهار و تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۱۰/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۲/۱۳

صص: ۳۰-۱۱

چکیده

هدف این پژوهش ارزیابی رابطه بین مؤلفه‌های مالکیت، خصوصیات هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه در بنگاه‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بدین منظور در پژوهش حاضر از داده‌های مربوط به ۱۳۵ بنگاه پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۳۹۵ و روش رگرسیون خطی چندگانه استفاده شد. در این تحقیق به منظور اندازه‌گیری ویژگی‌های هیئت‌مدیره از مؤلفه‌های استقلال هیئت‌مدیره و تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و برای اندازه‌گیری ساختار مالکیت از معیارهای مالکیت مدیریتی و مالکیت نهادی استفاده گردید. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که رابطه منفی بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد. از طرف دیگر یافته‌ها نشان داد که بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه رابطه مثبت وجود دارد. همچنین وجود هرگونه رابطه بین تنوع جنسیتی و استقلال هیئت‌مدیره با راهبرد مالیاتی جسورانه رد گردید.

کلیدواژه‌ها: ساختار مالکیت، خصوصیات هیئت‌مدیره، راهبرد مالیاتی جسورانه

۱. نویسنده مسئول: مدرس دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) Email.sa.doorafshan@ut.ac.ir

۲. مدرس دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

۴. عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

مقدمه و بیان مسئله

از دیدگاه مالیات‌دهندگان، به‌ویژه شرکت‌ها، مالیات یک بار مسئولیتی هم برای شرکت و هم برای ذینفعان است. از آنجا که مردم نسبت به پرداخت مقدار زیادی از مالیات به مقامات مالیاتی اکراه دارند، آن‌ها راهبردهای مالیاتی را برای به حداقل رساندن، رفع و یا به تعویق انداختن بدهی مالیاتی به کار می‌گیرند. با توجه به مسئله نمایندگی که بین مدیریت به‌عنوان نماینده و سهامداران به‌عنوان مالک وجود داشته است، انتظار می‌رود که این دو مکانیسم (مدیر و مالک) به‌عنوان اهرم فشار برای مدیریت برنامه‌ریزی مالیاتی عمل نمایند، بنابراین موجب دستیابی به منافع سهامداران یعنی مالیات کمتر و بازده بالاتر پس از کسر مالیات می‌گردد. ساختار مالکیت نیز به‌عنوان مهم‌ترین پارامتر مؤثر بر ارزش‌گذاری شرکت‌ها و برای جهت‌گیری آنان در بازارهای سرمایه مطرح گردیده است. حداکثر کردن ارزش شرکت‌ها مستلزم اجرای طرح‌های سودآور است. در جهان امروز با توجه به شرایط بازار رقابت، تعیین روش تأمین مالی مناسب برای افزایش سودآوری و ادامه حیات شرکت‌ها امری ضروری است.

از طرفی هیئت‌مدیره مهم‌ترین عامل در کنترل و نظارت بر مدیریت شرکت و محافظت از منابع سهامداران قلمداد می‌شود. یکی از مباحث طرح‌شده در زمینه موضوع هیئت‌مدیره، بر مسئله ترکیب هیئت‌مدیره تمرکز دارد. در این زمینه که چگونه ترکیب هیئت‌مدیره بر نظارت و در نتیجه بر عملکرد تأثیر می‌گذارد، نظرات مغایری وجود دارد. ادبیات موجود بیانگر آن است که ترکیب هیئت‌مدیره با میزان مسائل نمایندگی مرتبط است (میگلسون و پارچ، ۲۰۰۳). با توجه به مطالب ذکرشده در این مقاله بررسی رابطه بین ساختار مالکیت، ویژگی‌های هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه پرداخته شده است.

مبانی نظری

ترکیب هیئت‌مدیره به‌عنوان نسبت اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره به کل تعداد اعضای هیئت‌مدیره نگریسته می‌شود. هرچه ترکیب هیئت‌مدیره از اعضای مستقل‌تری تشکیل شده باشد، مشکلات نمایندگی کمتر می‌گردد. برخلاف مدیران موظف، مدیران غیرموظف از مدیریت بنگاه مستقل هستند و به همین دلیل در ایفای نقش نظارتی خود مؤثرتر عمل می‌نمایند. از این‌رو، از دیدگاه نظری، هنگامی که هیئت‌مدیره مستقل و از نسبت بالایی از اعضای غیرموظف تشکیل شده باشد، عملکرد بنگاه ارتقا می‌یابد. همچنین، هیئت‌مدیره‌های مستقل‌تر در یک موقعیت بهتر برای سوق دادن منابع به سمت مدیریت مالیات هستند، زیرا آن‌ها به دلیل استقلالشان یک بینش وسیع‌تر از بنگاه و عملکرد کلی آن دارند (موماتس و همکاران، ۲۰۱۳).

دوگانه بودن مسئولیت مدیرعامل هنگامی رخ می‌دهد که مدیرعامل شرکت به‌عنوان رئیس هیئت‌مدیره هم انتخاب شود. این امر ممکن است به تضاد منافع و از دست رفتن استقلال منجر گردد. وقتی که مدیرعامل در ترکیب هیئت‌مدیره نیز باشد (دوگانگی وظایف مدیرعامل) تهدید کمتری برای از دست دادن کار آن وجود دارد و این دوگانگی وظایف باعث می‌شود که مدیرانگیزه کمتری برای بهبود عملکرد داشته باشد و اثر منفی بر عملکرد شرکت می‌گذارد؛ بنابراین، اقدامی در جهت مدیریت مالیات و افزایش عملکرد از سوی مدیرعامل صورت نمی‌گیرد.

تعاریف متعددی با عبارات گوناگون از ترکیب مالکیت ارائه شده و واژه‌های مختلفی مانند ترکیب سهامداری و ساختار مالکیتی برای این مفهوم به کار رفته است. ساختار مالکیت یا ترکیب سهامداری به معنی نحوه توزیع سهام و حقوق مالکیت به لحاظ حق رأی و سرمایه به‌علاوه ماهیت و موجودیت مالکان سهام است. ساختار مالکیت یک بنگاه از ابعاد گوناگون قابل توجه است و در وهله اول برحسب دو متغیر شامل سهامداران درونی یا سهام در اختیار سهامداران داخلی و سهامداران بیرونی تعریف می‌شود. بر این اساس، سهام در اختیار

سهامداران نهادی و دولت از بخش‌های اصلی مالکیت بیرونی بنگاه‌ها تلقی می‌شود. سهام در اختیار سهامداران داخلی بیانگر درصدی از سهام در دست سهامداران است که در تملک مدیران و کارکنان بنگاه قرار دارد. سهام تحت مالکیت سهامداران نهادی به درصدی از سهام بنگاه اشاره می‌کند که در تملک سرمایه‌گذاران نهادی و حقوقی است (سانتوز و همکاران، ۲۰۱۵). با توجه به مسئله نمایندگی، سهامداران انتظار دارند که مدیران به نمایندگی از آن‌ها روی حداکثرسازی سود تمرکز نمایند، به‌طوری‌که منافع اضافی آن بیشتر از مخارج اضافی آن باشد (چان و همکاران، ۲۰۱۱). مدیران برای راهبردهایی که روی درآمد مالیاتی و مالی شرکت یعنی راهبردهایی که هزینه مالیاتی در صورت‌های مالی را کاهش دهد و همچنین راهبردهایی که مالیات‌های نقدی را کاهش می‌دهد، یعنی راهبردهایی که در پرداخت‌های مالیات بر درآمد تفاوت ایجاد می‌کند، توجه زیادی قائل هستند. وجود مالیات بر درآمد، باعث کاهش عایدات واحد تجاری می‌شود. یکی از اقدامات اساسی در جهت حداکثر ساختن ارزش بنگاه و ثروت سهامداران استفاده از راهکارهایی است که از طریق آن، مالیات پرداختنی کاهش یابد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

در ادبیات حسابداری، تلاش قانونی شرکت‌ها به‌منظور کاهش هزینه مالیات را به نام‌هایی از قبیل مدیریت مالیات، اجتناب از پرداخت مالیات و رویه مالیاتی جسورانه می‌شناسند (فابریزو و همکاران، ۲۰۱۸). اجتناب مالیاتی به‌عنوان راهکار کاهش میزان مالیات تعلق‌گرفته به سود حاصل از عملکرد واحدهای تجاری، زنجیره‌هایی از فعالیت‌ها و برنامه‌های استراتژیک کاملاً قانونی و پیش‌رونده در اخذ معافیت مالیاتی است که منجر به وجود آمدن فضای خاکستری در ارائه اطلاعات و گزارش‌های مالی و مالیاتی به افراد برون‌سازمانی می‌گردد؛ در نتیجه اجتناب از پرداخت مالیات، در حال تبدیل شدن به نگرانی اصلی دولت‌هاست (یو و همکاران، ۲۰۱۱)، زیرا این کار می‌تواند موجب بروز واکنش‌های منفی بالقوه از سوی مشتریان و سایر ذینفعان شود که همه این موارد می‌تواند اثرات منفی بر روی ارزش و قیمت سهام شرکت‌ها داشته باشد. با توجه به مطالب فوق پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به این

سؤال می‌باشد که خصوصیات هیئت‌مدیره و ساختار مالکیت با راهبرد مالیاتی جسورانه چه رابطه‌ای دارند؟

پیشینه پژوهش

فیورسی و کایو (۲۰۱۶) به بررسی رابطه بین ساختار مالکیت و پیش‌بینی سود هر سهم پرداختند و با در نظر گرفتن تعداد قابل ملاحظه‌ای از شرکت‌های با ساختار مالکیت در برزیل در مقایسه با ایالات متحده، انجام شده است. نتایج نشان داد ساختار مالکیت با پیش‌بینی سود رابطه مستقیم دارد یعنی هرچه ساختار مالکیت متمرکز باشد و عمده سهام یک شرکت در دست اشخاص حقوقی باشد پیش‌بینی سود هر سهم از خطای کمتری برخوردار می‌شود. ولی این رابطه در شرکت‌های آمریکایی بسته به دولت و ایالت‌های محلی متفاوت می‌باشد. برکر و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر قیمت‌گذاری انتقالی به عنوان ابزاری برای اجتناب از مالیات بنگاه‌های آمریکایی پرداختند. نتایج نشان داد که با استفاده از قیمت‌گذاری انتقالی، بنگاه‌های آمریکایی قادر به انتقال سود به بنگاه‌های تابعه با نرخ مالیات پایین هستند. کیو کو و پاسکال (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان ساختار مالکیت و کیفیت افشا: به پیش‌بینی سود پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که بنگاه‌هایی که دارای ساختار مالکیت (خارجی و داخلی) بالایی هستند احتمالاً پیش‌بینی‌های موردنظر مدیریت را به‌طور داوطلبانه و به‌موقع ارائه می‌دهد. در مقابل بنگاه‌های دارای مالکیت بالای بانکی، تمایل بیشتری برای پیش‌بینی سود نشان نمی‌دهد. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاران فعال قادر به ایجاد انگیزه برای بنگاه‌ها هستند.

آمیدو و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی رابطه قیمت‌گذاری انتقالی و مدیریت سود با اجتناب مالیات شرکت‌های کشور غنا پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که تقریباً همه بنگاه‌های نمونه در طی دوره مطالعه به‌نوعی به قیمت‌گذاری انتقالی و مدیریت سود برای اجتناب مالیات پرداخته‌اند. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد بنگاه‌های چندملیتی غیراقتصادی سود

بیشتری را نسبت به بنگاه‌های مالی دست‌کاری می‌کنند. درحالی‌که شرکت‌های مالی نیز نسبت به بنگاه‌های غیراقتصادی قیمت‌گذاری انتقالی بیشتری انجام می‌دهند.

رونان و همکاران (۲۰۲۱) به بررسی رابطه اجتناب مالیاتی و شدت قیمت‌گذاری انتقالی در شرکت‌های دارای فهرست عمومی فرانسه در CAC-40 پرداختند این مطالعه به بررسی تأثیر دارایی‌های نامشهود، اندازه بنگاه، نرخ مالیات مؤثر و اهرم بر شدت قیمت‌گذاری انتقال می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که اندازه و اهرم بنگاه با قیمت‌گذاری انتقال به‌صورت مثبت رابطه دارد، درحالی‌که دارایی‌های نامشهود و نرخ مالیات مؤثر با شدت قیمت‌گذاری انتقال به‌صورت منفی رابطه دارد.

دیدار و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر کیفیت حاکمیت شرکتی بر کیفیت افشا با تأکید بر نقش تعدیل‌کننده رقابت بازار محصول در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. استقرار مجموعه‌ای از قواعد ناظر بر هدایت، کنترل و نظارت با عنوان حاکمیت شرکتی، باعث افزایش کیفیت افشاء اطلاعات می‌شود. رقابت در بازار محصول نیز سازوکاری بالقوه در اطمینان یافتن از اعمال مناسب حاکمیت شرکتی است. در این پژوهش، تأثیر کیفیت حاکمیت شرکتی بر کیفیت افشا با تأکید بر نقش تعدیل‌کننده رقابت بازار بررسی شده است. برای بررسی این روابط، اطلاعات ۷۲۱ سال شرکت شامل ۱۰۳ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۳ آزمون شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها با استفاده از رگرسیون چندمتغیره مبنی بر داده‌های تابلویی انجام شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد کیفیت حاکمیت شرکتی بر کیفیت افشا تأثیر مثبت و معناداری دارد و سطح بالاتر کیفیت افشا در نتیجه افزایش کیفیت حاکمیت شرکتی به دست می‌آید؛ اما رقابت بازار محصول در حالت کلی بر این رابطه تأثیر معناداری ندارد.

غزنوی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی رابطه بین مدیریت سود و میزان اجتناب از مالیات با ریسک سقوط قیمت سهام با در نظر گرفتن نقش قدرت مدیرعامل پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که مدیریت سود و اجتناب از مالیات بر ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر

معناداری ندارد. همچنین نتایج بیانگر آن است که قدرت مدیرعامل تأثیر معناداری بر رابطه بین مدیریت سود و ریسک سقوط قیمت سهام ندارد درحالی که قدرت مدیرعامل شرکت بر ارتباط اجتناب از مالیات و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر معناداری دارد. شیروانی و سروش یار (۱۳۹۸) به بررسی تأثیر تمرکز مالکیت در شرکت‌های خانوادگی و غیر خانوادگی بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر تمرکز مالکیت در شرکت‌های غیرخانوادگی و نیز شرکت‌های خانوادگی (با مدیرعامل خانوادگی و غیرخانوادگی) بر عملکرد شرکت و نیز بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی بر عملکرد شرکت‌ها انجام گرفته است. بدین منظور نمونه‌ای شامل ۱۲۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ انتخاب و مدل- رگرسیون پژوهش با استفاده از داده‌های تابلویی برازش شده است. نتایج پژوهش نشان‌دهنده عدم تأثیر معنادار تمرکز مالکیت بر عملکرد (بازده دارایی‌ها و کیوتوین) در شرکت‌های خانوادگی (با مدیرعامل خانوادگی و مدیرعامل غیرخانوادگی) و نیز شرکت‌های غیرخانوادگی می‌باشد. نتیجه دیگر پژوهش بیانگر این است که مالکیت خانوادگی بر عملکرد شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی تأثیری معنادار ندارد. همچنین شواهدی مبنی بر تأثیرگذاری مالکیت خانوادگی بر عملکرد در شرکت‌های خانوادگی با مدیرعامل غیرخانوادگی یافت نشد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر طبقه‌بندی بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است. هدف تحقیق کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. طرح پژوهش از نوع نیمه تجربی و با استفاده از رویکرد پس رویدادی (از طریق اطلاعات گذشته) است. همچنین تحقیق حاضر، از نظر روش و ماهیت از نوع روش توصیفی و استنباطی (همبستگی)، از نظر منطق، استقرایی است. همچنین از آنجایی که این پژوهش در حوزه بازار سرمایه می‌باشد در

زمره تحقیقات اثباتی در حسابداری می‌باشد. در پژوهش حاضر به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. با توجه به اینکه نتایج داده کاوی با داشتن داده‌های بیشتر از صحت بالاتری برخوردار هستند، بنابراین مشاهدات این تحقیق بر اساس معیارهای زیر انتخاب شده است:

۱. شرکت می‌باید در گروه شرکت‌های واسطه‌گری مالی، بانک‌ها و بیمه‌ها (به دلیل نوع فعالیت این شرکت‌ها) نباشد.

۲. اطلاعات کامل و تفصیلی صورت‌های مالی سالانه شرکت همراه با گزارش حسابرس و یادداشت‌های پیوست در پایان سال برای دوره‌ای که شرکت مورد بررسی قرار می‌گیرد، وجود داشته باشد.

۳. سال مالی این شرکت‌ها منتهی به ۲۹ اسفند هر سال باشد.

در این پژوهش بعد اعمال محدودیت‌های ذکر شده تعداد ۱۳۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ به‌عنوان نمونه انتخاب و بعد از جمع‌آوری داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته‌اند.

متغیرهای پژوهش

متغیرهای مستقل

متغیر مستقل، متغیری است که روی متغیر وابسته به‌صورت مثبت یا منفی تأثیر می‌گذارد. متغیرهای مستقل این پژوهش عبارت‌اند از:

متغیر مستقل اول: ویژگی‌های هیئت‌مدیره که شامل مؤلفه‌های استقلال هیئت‌مدیره و تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره می‌باشند.

استقلال هیئت‌مدیره (IND): بر اساس درصد اعضاء خارجی هیئت‌مدیره اندازه‌گیری می‌شود یعنی نسبت اعضاء مستقل هیئت‌مدیره (اعضاء غیرموظف) به تعداد کل اعضاء هیئت‌مدیره.

تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره (DIV): از درصد زنان موجود در هیئت‌مدیره به کل افراد هیئت‌مدیره اندازه‌گیری می‌شود.

متغیر مستقل دوم: ساختار مالکیت که شامل مالکیت مدیریتی و نهادی می‌باشند.
مالکیت مدیریتی (MANO): مالکیت مدیریتی استفاده شده توسط پیوت (۲۰۰۱)، درصد سهامی که مدیران و هیئت‌مدیره در اختیار دارند.

مالکیت نهادی (CONO): درصد تجمعی سهام متعلق به سهامداران بیش از ۵٪ از سهام سرمایه شرکت. (سهامداران عمده که سهامداران نهادی نامیده می‌شوند مالک بیش از ۵٪ سهام شرکت می‌باشند).

متغیرهای وابسته

متغیر وابسته، متغیری است که تغییرات آن تحت تأثیر متغیر مستقل قرار می‌گیرد. متغیر وابسته این پژوهش عبارت است از: کاربردترین معیار راهبرد مالیاتی جسورانه، نرخ مؤثر مالیات است به عنوان نسبت بین کل هزینه مالیات و درآمد قبل از کسر مالیات محاسبه می‌شود (ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۳). درآمد قبل از کسر مالیات / کل هزینه مالیات = ETR

متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی تحقیق اندازه شرکت و اهرم مالی هستند که به شرح زیر اندازه‌گیری شده‌اند:

Size: اندازه شرکت i در سال t که از طریق لگاریتم جمع دارایی‌ها محاسبه گردیده است.

Lev: اهرم مالی شرکت i در سال t که از طریق تقسیم کل بدهی‌ها بر کل دارایی‌ها محاسبه شده است.

فرضیه‌ها، روش پژوهش، جامعه و نمونه آماری

در این تحقیق با توجه به مبانی نظری تحقیق در ارتباط با بررسی رابطه بین ساختار مالکیت، ویژگی‌های هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بازار اوراق بهادار تهران، فرضیات این پژوهش به شرح زیر می‌باشند:

فرضیه اصلی اول:

۱. رابطه مثبت بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.
۲. رابطه مثبت بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.
۳. رابطه مثبت بین استقلال هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.
۴. رابطه مثبت بین تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.

یافته‌های پژوهش

توصیف داده‌ها و آزمون نرمال بودن داده‌ها

در این بخش، داده‌های به‌دست آمده از شرکت‌ها مورد تحلیل و بررسی توصیفی قرار گرفته‌اند. برای بررسی توصیفی داده‌های جمع‌آوری شده شاخص‌های مرکزی همچون میانگین و شاخص‌های پراکندگی انحراف معیار، چولگی و کشیدگی برای هر یک از متغیرهای تحقیق ارائه می‌گردد. در این ارتباط میانگین، اصلی‌ترین شاخص مرکزی بوده و متوسط داده‌ها را نشان می‌دهد، به‌طوری که اگر داده‌ها بر روی یک محور به‌صورت منظم ردیف شوند، مقدار میانگین دقیقاً نقطه تعادل یا مرکز ثقل توزیع قرار می‌گیرد. خلاصه وضعیت آمار توصیفی مربوط به متغیرهای مدل در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در سطح کل بنگاه‌ها.

میانگین	میانه	ماکسیمم	مینیمم	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	آماره جارک	احتمال معنی‌داری
ETR	0.112	0.120	0.250	0.000	0.092	0.046	91.357	0.000
IND	0.632	0.600	1.000	0.000	0.214	-0.432	29.559	0.000
DIV	0.058	0.000	1.000	0.000	0.234	3.774	814.923	0.000
CONO	9.656	0.000	83.550	0.000	18.537	2.341	176.840	0.000
MANO	3.811	0.000	94.340	0.000	13.743	4.037	1258.690	0.000
SIZE	14.577	14.39	20.183	11.03	1.437	0.927	228.885	0.000
LEV	0.556	0.562	0.997	0.042	0.200	-0.229	12.433	0.002

همان‌گونه که در جدول زیر مشاهده می‌کنیم به‌عنوان مثال متغیر «ETR راهبرد مالیاتی جسورانه» به‌عنوان متغیر وابسته مدل رگرسیونی تحقیق دارای میانگین ۰,۱۱۲، میانه ۰,۱۲، ماکسیمم ۰,۲۵، مینیمم ۰، انحراف معیار ۰,۰۹۲، چولگی ۰,۰۴۶، کشیدگی ۱,۴۸، آماره جارک ۹۱,۳۵۷ و احتمال معنی‌داری ۰,۰۰۰ می‌باشد. چولگی این متغیر بسیار ناچیز که بیانگر متقارن بودن توزیع آن و نیز کشیدگی که بیانگر تیزی نمودار آن می‌باشد نیز بیار ناچیز است لذا نمودار داده‌های این توزیع بسیار شبیه نرمال می‌باشد لذا در برآورد مدل رگرسیونی با احتمال بالایی مدل مطلوبی برآورد خواهد شد.

مشاهده می‌کنیم که چولگی که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های تشخیص متقارن (نرمال) بودن توزیع داده است برای همه متغیرهای تحقیق (بخصوص در مورد متغیر وابسته) کمتر از ۵ می‌باشد. همان‌گونه که از مباحث نظری آمار برمی‌آید بر اساس قضیه حد مرکزی (که در جوامع با اندازه بالا می‌توان توزیع جامعه را نرمال دانست) با توجه به تعداد بسیار زیاد داده‌های نمونه‌ای، نیاز به استفاده از آزمون‌های تشخیصی نرمال نمی‌باشد؛ بنابراین فرض صفر مبنی بر نرمال بودن متغیرهای تحقیق رد نخواهد شد؛ بنابراین متغیرهای این تحقیق را بر اساس قضیه حد مرکزی نرمال فرض خواهیم نمود. مؤید این مطلب نیز ناچیز بودن مقادیر چولگی (کمتر از ۵) در تمامی متغیرها می‌باشد.

آزمون همبستگی

همانند بررسی ویژگی مانایی متغیرها، از دیگر نکات قابل بررسی قبل از برازش مدل‌ها، بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق می‌باشد. در صورت وجود همبستگی قوی بین متغیرها رابطه هم خطی پیش می‌آید. یکی از راه‌های شناسایی وجود رابطه هم خطی بررسی رابطه همبستگی بین متغیرهای مستقل است. یکی از ابزارهایی که برای تشخیص وجود رابطه بین دو متغیر بکار می‌رود ضریب همبستگی پیرسون می‌باشد. آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای متغیرهای مستقل که در جدول زیر آورده شده، نتایج جدول نشان می‌دهد در هیچ کدام از زوج متغیرهای مستقل رابطه بین آن‌ها دارای شدت بالایی (بزرگ‌تر از ۰,۷) نمی‌باشد و در نتیجه ورود هم‌زمان آن‌ها در مدل‌ها مورد موجب ایجاد مشکل هم خطی نخواهد شد.

جدول ۲. همبستگی بین متغیرهای پژوهش

SIZE	MANO	CONO	DIV	IND	ETR	
				1.000	0.019	ضریب همبستگی
				-----	0.563	سطح معنی‌داری
			1.000	-0.029	0.099	ضریب همبستگی
			-----	0.378	0.002	سطح معنی‌داری
		1.000	0.032	0.024	0.005	ضریب همبستگی
		-----	0.325	0.467	0.877	سطح معنی‌داری
	1.000	-0.115	-0.044	-0.085	0.029	ضریب همبستگی
	-----	0.000	0.178	0.009	0.380	سطح معنی‌داری
1.000	-0.140	0.190	0.043	-0.116	-0.049	ضریب همبستگی
-----	0.000	0.000	0.185	0.000	0.129	سطح معنی‌داری
0.051	-0.097	-0.029	0.057	-0.118	-0.011	ضریب همبستگی
0.115	0.003	0.368	0.079	0.000	0.739	سطح معنی‌داری

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اصلی اول: رابطه مثبت بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد. در این قسمت به برآورد و بررسی مدل رگرسیونی بر پایه رابطه بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه پرداخته شده است. پس از برآورد مدل و بررسی شاخص‌ها و برازندگی مدل به آزمون فرضیه پرداخته شده است.

جدول ۳. مدل رگرسیونی رابطه بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه

متغیر وابسته: راهبرد مالیاتی جسورانه		دوره زمانی: ۱۳۹۵-۱۴۰۱		تعداد مشاهدات: ۹۴۵	
اجزاء مدل	نماد	ضرایب رگرسیونی	خطای استاندارد	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مالکیت نهادی	CONO	-0.000419	8.5105	-4.931286	0.0000
اندازه شرکت	Size	0.017519	0.009031	1.939835	0.0527
اهرم مالی	Lev	0.001315	0.004296	0.306115	0.7596
مقدار ثابت	C	-0.140443	0.128948	-1.089143	0.2764
مجذور R		0.904728	میانگین متغیر وابسته	0.191029	
آماره f		55.93769	دوربین واتسون	1.859552	
احتمال معنی‌داری f		0.000000			

تحلیل نتایج حاصل از مدل: با توجه به جدول ضرایب رگرسیونی برآورد شده برای مدل اول مشاهده می‌شود که ضریب متغیر CONO برابر ۰,۰۰۰۴- شده که دارای سطح معنی‌داری ۰,۰۰۰ شده است لذا با توجه به اینکه این مقدار از سطح آلفای تحقیق که برابر ۰,۰۵ است، کوچک‌تر می‌باشد لذا این فرضیه (صفر) که متغیر CONO بر راهبرد مالیاتی جسورانه شرکت تأثیرگذار نیست رد می‌شود. از طرفی با توجه به ضریب منفی متغیر مالکیت نهادی در مدل رگرسیونی می‌توان بیان نمود که رابطه منفی بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد، لذا فرضیه مورد حمایت قرار نمی‌گیرد.

■ ارزیابی رابطه بین مؤلفه‌های مالکیت، خصوصیات هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه ...

فرضیه ۲: رابطه مثبت بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.

جدول ۴. مدل‌های رگرسیونی رابطه بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه

متغیر	مقدار ضریب	انحراف استاندارد	مقدار آماره تی	احتمال معنی‌داری
MANO	0.001761	9.99E-05	17.62209	0.0000
SIZE	0.014784	0.007171	2.061732	0.0396
LEVRAGE	-0.003007	0.005126	-0.586521	0.5577
C	-0.108941	0.100650	-1.082378	0.2794
شاخص‌های مدل				
مجذور R	0.923715	میانگین متغیر وابسته		0.191313
آماره f	71.32627	دوربین واتسون		1.846487
احتمال معنی‌داری f	0.000000			

نتایج حاصله در جدول ۴ نشان می‌دهد که با توجه به ضرایب رگرسیونی برای متغیر مالکیت مدیریتی که کمتر از معیار ۰,۰۵ می‌باشد؛ بنابراین وجود رابطه بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه تأیید می‌گردد، همچنین با توجه به ضریب مثبت متغیر مذکور در مدل رگرسیونی، وجود رابطه مثبت بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه تأیید شده بنابراین فرضیه مذکور تأیید خواهد شد.

فرضیه ۳: رابطه مثبت و معنی‌داری بین استقلال هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.

جدول ۵. مدل‌های رگرسیونی رابطه بین استقلال هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه

متغیر	مقدار ضریب	انحراف استاندارد	مقدار آماره تی	احتمال معنی‌داری
IND	-0.020153	0.004567	-4.412587	0.0000
SIZE	0.014017	0.007939	1.765681	0.0778
LEVRAGE	0.001228	0.004560	0.269183	0.7879
C	-0.080672	0.115640	-0.697610	0.4856

شاخص‌های مدل			
0.190297	میانگین متغیر وابسته	0.906237	مجذور R
1.846915	دوربین واتسون	56.93319	آماره f
		0.000000	احتمال معنی‌داری f

نتایج حاصله در جدول ۵ نشان می‌دهد با توجه به احتمال معناداری متغیر استقلال هیئت‌مدیره در مدل که کوچک‌تر از معیار ۰,۰۵ می‌باشد بنابراین متغیر استقلال هیئت‌مدیره دارای ارتباط با راهبرد مالیاتی جسورانه است. همچنین با توجه به ضریب منفی متغیر استقلال هیئت‌مدیره در مدل، هرگونه افزایش یا کاهش در متغیر مذکور تأثیر معکوس بر راهبرد مالیاتی جسورانه می‌گذارد؛ بنابراین فرضیه اینکه رابطه مثبت و معناداری بین استقلال هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد رد می‌گردد.

فرضیه ۴: رابطه مثبت بین تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد.

جدول ۵. مدل رگرسیونی رابطه بین تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه

متغیر	مقدار ضریب	انحراف استاندارد	مقدار آماره تی	احتمال معنی‌داری
DIV	-0.005881	0.003354	-1.753490	0.0799
SIZE	0.018308	0.009098	2.012243	0.0445
LEVERAGE	0.001487	0.004610	0.322630	0.7471
C	-0.155755	0.129697	-1.200919	0.2301

شاخص‌های مدل			
0.190173	میانگین متغیر وابسته	0.905162	مجذور R
1.850875	دوربین واتسون	56.22086	آماره f
		0.000000	احتمال معنی‌داری f

نتایج حاصله در جدول ۵ نشان می‌دهد که با توجه به احتمال معناداری متغیر تنوع جنسیتی در مدل رگرسیونی که برابر با ۰,۰۷۹ می‌باشد، وجود هرگونه رابطه معنادار بین تنوع جنسیتی

هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه رد می‌گردد بنابراین فرضیه مربوط به اینکه رابطه مثبت بین تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد رد می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که گفته شد هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین مؤلفه‌های مالکیت، خصوصیات هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه در بنگاه‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بود. برای این منظور در ابتدا بررسی توصیفی متغیرها و در ادامه همبستگی و مانایی متغیرها مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه مدل رگرسیونی به متغیرهای تحقیق معرفی و برازش گردید و در ادامه به بررسی شاخص‌های برازندگی برای آن پرداخته شد. پس از حصول اطمینان از صحت مدل برازش یافته فرضیه‌های تحقیق به شرح جداول به دست آمد. نتایج حاصل از برازش مدل رگرسیونی فرضیه اول پژوهش نشان داد که احتمال معناداری متغیر مالکیت نهادی کوچک‌تر از معیار قابل قبول (۰,۰۵) می‌باشد؛ بنابراین مالکیت نهادی دارای تأثیر معنادار بر مؤلفه راهبرد مالیاتی جسورانه می‌باشد. همچنین با توجه به ضریب منفی متغیر مالکیت نهادی در مدل رگرسیونی، افزایش یا کاهش در این مؤلفه باعث تأثیر معکوس بر راهبرد مالیاتی جسورانه شرکت‌ها خواهد داشت؛ بنابراین فرضیه مربوط به این که رابطه مثبت و معناداری بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد رد می‌گردد.

نتایج این فرضیه با یافته‌های بهار مقدم و امینی نیا (۱۳۹۳) که نشان دادند بین مالکیت نهادی و راهبرد مالیاتی جسورانه رابطه معناداری وجود دارد در یک راستا قرار دارد. نتایج حاصل از برازش مدل رگرسیونی فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد که احتمال معناداری متغیر مالکیت مدیریتی کوچک‌تر از معیار ۰,۰۵ می‌باشد بنابراین متغیر مذکور در مدل دارای تأثیر معنادار بر راهبرد مالیاتی جسورانه می‌باشد. از طرفی با توجه به ضریب مثبت متغیر مالکیت مدیریتی در مدل رگرسیونی، هرگونه تغییرات در متغیر مذکور تأثیر مستقیم و مثبت

بر راهبرد مالیاتی جسورانه دارد؛ بنابراین فرضیه مربوط به اینکه رابطه مثبت بین مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد، تأیید گردید.

نتایج حاصل از این فرضیه با یافته‌های شکری و بیات (۱۳۹۴) که در پژوهش خود نشان دادند بین استقلال نوع مالکیت مدیریتی و راهبرد مالیاتی جسورانه رابطه معنادار وجود دارد در یک راستا قرار دارد.

نتایج حاصل از برازش مدل رگرسیونی فرضیه سوم پژوهش نشان داد که احتمال معناداری متغیر استقلال هیئت‌مدیره بزرگ‌تر از معیار ۰,۰۵ می‌باشد بنابراین متغیر مذکور در مدل فاقد رابطه معنادار با راهبرد مالیاتی جسورانه می‌باشد. در نتیجه افزایش یا کاهش در این مؤلفه هیچ‌گونه تأثیر معناداری بر راهبرد مالیاتی جسورانه نخواهد داشت؛ بنابراین فرضیه مربوط به این که رابطه مثبت بین استقلال هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد رد می‌گردد. نتایج حاصل از این فرضیه با یافته‌های بحری و همکاران (۱۳۹۳) که در پژوهش خود به بررسی رابطه بین ویژگی‌های هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه پرداختند و نشان دادند که بین استقلال هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه رابطه معنادار وجود دارد سازگار نمی‌باشد.

نتایج حاصل از برازش مدل رگرسیونی فرضیه چهارم پژوهش نشان می‌دهد که احتمال معناداری متغیر تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره بزرگ‌تر از معیار ۰,۰۵ می‌باشد بنابراین متغیر مذکور در مدل فاقد تأثیر معنادار بر راهبرد مالیاتی جسورانه می‌باشد. در نتیجه افزایش یا کاهش در این مؤلفه هیچ‌گونه تأثیر معناداری بر راهبرد مالیاتی جسورانه نخواهد داشت؛ بنابراین فرضیه مربوط به این که رابطه مثبت بین تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه وجود دارد مورد حمایت قرار نگرفته و فرضیه چهارم پژوهش رد می‌گردد. با توجه به نتایج حاصل از پژوهش به مدیران بازار سرمایه ایران پیشنهاد می‌شود که تأکید بیشتری بر اهمیت ویژگی‌های هیئت‌مدیره از قبیل دوگانگی وظایف هیئت‌مدیره و مالکیت نهادی و مالکیت مدیریتی داشته باشد. همچنین با توجه به اینکه ساختار هیئت‌مدیره یکی از

سازوکارهای حاکمیت شرکتی می‌باشد، توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی دیگر سازوکارهای حاکمیت شرکتی از قبیل ساختار مالکیت، ساختار سرمایه، حساب‌رسان مستقل موردبررسی قرار گیرد. این پژوهش نیز همانند سایر پژوهش‌ها محدودیتی‌هایی وجود داشت. با توجه به اینکه اطلاعات مربوط به هیئت‌مدیره از گزارش سالانه هیئت‌مدیره به مجمع عمومی صاحبان سهام استخراج گردیده است، یکسان نبودن شکل این گزارش برای همه بنگاه‌ها، دسترسی سریع به اطلاعات را با مشکل مواجه ساخته است. همچنین پژوهش حاضر با استفاده از داده‌های ۱۳۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در قلمرو زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ انجام شده است و دربرگیرنده همه طبقات صنایع موجود در بورس اوراق بهادار تهران نیست؛ بنابراین به هنگام تعمیم نتایج حاصل از این پژوهش به سایر بنگاه‌ها و صنایع باید به این مسئله توجه کرد.

فهرست منابع

- بهاری مقدم، مهدی؛ امینی‌نیا، میثم (۱۳۹۳). «بررسی رابطه بین تمرکز مالکیت و جسورانه بودن مالیات»، پژوهش‌های حسابداری مالی.
- بیات، علی و شکری، سیما، (۱۳۹۴). «فرایند انتخاب پرتغوی بهینه به روش ارزش در معرض ریسک»، همایش منطقه‌ای ایده‌های نوین در حسابداری و مدیریت مالی.
- بحری ثالث، جمال، بهنمون، یعقوب و مددیزاده (۱۳۹۳). «ویژگی‌های هیئت‌مدیره و راهبرد مالیاتی جسورانه»، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، سال هفتم، شماره ۲۲.
- دیدار، حمزه، حیدری، مهدی، پوراسد، سعید (۱۳۹۶). «تأثیر کیفیت حاکمیت شرکتی بر کیفیت افشا با تأکید بر نقش تعدیل‌کننده رقابت بازار محصول در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، مجله دانش حسابداری.
- شیروانی، حامد و سروش یار، افسانه (۱۳۹۸). «بررسی تأثیر تمرکز مالکیت در شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، راهبرد مدیریت مالی، بهار، شماره ۲۴.
- عباس زاده، محمدرضا و همکاران (۱۳۹۵). «بررسی رابطه شفافیت مالی و اجتناب مالیاتی با توجه به مالکیت نهادی شرکت‌ها»، اقتصاد مالی.
- غزنوی، محمدرضا، بیجارزانی، ادهم (۱۳۹۷). «رابطه بین مدیریت سود و میزان اجتناب از مالیات با ریسک سقوط قیمت سهام با در نظر گرفتن نقش قدرت مدیرعامل»، اولین همایش بین‌المللی حسابداری، علوم مدیریتی و مطالعات اجتماعی.
- Amido, F. and Ben-Amar, W. Richard J. (2019), "Corporate governance and dividend policy: shareholders' protection or expropriation", Journal of Business Finance and Accounting, Vol.
- Chan, K.H. Liu, K.Z., Wang, B., (2010). The impact of government ownership, and the institutions on the reporting behaviour of local auditors in China. Journal of International Accounting Research 9 (2),
- Fabrizio Rossi, Robert Boylan, Richard J. Cebula, (2018) "Financial decisions and ownership structure as control mechanisms of agency problems: evidence from Italy", Corporate Governance: The International Journal of Business in Society, <https://doi.org->
- Fiorsi, G., Kaio, J (2016). Examining the relationship between structure and profit per share forecast, Accounting and Finance Review 7 (1).
- Kyoko, K. Pascal, P. (2017). Ownership structure and disclosure quality: By predicting profits, The Journal of Finance, 38(5).
- Mikkelsen, W.H. and Partch, M.M. (2003), "Do persistent large cash reserves hinder performance?", Journal of Financial and Quantitative Analysis, Vol. 38 No. 2.
- Mumtaz, Raheel, Rauf, Shahnaz, Ahmed, Bashi & Noreen, Umara, (2013), "Capital Structure and Financial Performance: Evidence from Pakistan", Journal of Basic and Applied Scientific Research, Vol. 3(4).

Richardson, S., Tuna, I., & Wysocki, P. (2013). Accounting anomalies and fundamental analysis: Are view of recent research advances. *Journal of Accounting and Economics*. 50.

Ronan, Dwi, Mulyono& Rahfiani, Khairurizka, (2021)," Investigating the relationship between tax avoidance and transfer pricing intensity in French publicly listed companies in CAC-۴۰", *Chinese Business Review*, Vol 8, (6).

Santos, M.S., Moreira, A.C. and Vieira, E.S. (2015), "Governance with complex structures: evidence from Western european countries", *Journal of Business Economics and Management*, Vol. 15.

Xu, X., Wang, X., (2006). Corporate governance, ownership of the largest shareholder, and firm performance. *China Accounting and Finance Review* 8 (1).

